

ÖĞRETMEN LİDERLİĞİNİ TEMEL ALAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ÇEŞİTLİ ÖLÇÜTLERE GÖRE İNCELENMESİ

REVIEW OF GRADUATE THESIS BASED ON TEACHER LEADERSHIP ACCORDING TO VARIOUS CRITERIA

Duygu İLHAN

MEB, duygunihanilhan@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-6466-1994>

Yasin ÇETİNKAYA

MEB, sairruhlu027961@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0008-1596-217X>

Mehmet YAVUZ

MEB, m.yavuz539227@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0001-6729-8361>

Necmiye Ece KARAÇOR

MEB, ecekaracor02@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0004-1673-601X>

Ayşe SARAÇ

MEB, ayse_ercan155@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-4445-9668>

Murat GÖK

MEB, muratgok06@hotmail.com; <https://orcid.org/0009-0001-2215-1518>

ÖZET

Araştırmanın amacı, Türkiye’de öğretmen liderliği konusunda hazırlanmış olan lisansüstü tezleri çeşitli ölçütlere göre incelemektir. Bu duruma göre araştırmada öğretmen liderliğini ele almış çalışmalar, yayımlandıkları yıllara, kullanmış oldukları yöntemlere, hazırlanmış oldukları üniversitelere, araştırmanın yapıldığı eğitim kademelerine, araştırmanın konularına ve içeriğine göre dağılımlarının nasıl olduğu ölçütleri dikkate alınarak incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konduğu bir araştırma yaklaşımıdır. Çalışmada doküman analizi yolu ile veri toplama süreci yürütülmüştür. Bu çalışmanın evrenini YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmada yeterli örnekleme ve güncel kaynaklara ulaşabilmek için örnekleme alma yoluna gidilmiştir. Bu sebeple araştırmanın örneklemini 31 Aralık 2023 tarihine kadar Türkiye’de yapılan ve erişim izni olan 50 lisansüstü çalışma oluşturmaktadır. Erişim izni olmayan ve Türkçe olmayan çalışmalar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmada veri toplamak amacıyla uzman görüşü alınarak bir inceleme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan inceleme formunda çalışmaların yazarları, sayıları, yayım yılları, yayım türü, konu alanları ve araştırma yöntemlerini belirlemeye ilişkin maddeler yer almaktadır. Bu inceleme formu vasıtası YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde erişim izni olan Türkçe yayınlanmış 50 lisansüstü çalışmaya erişilerek veriler toplanmıştır. Araştırmada uzman görüşü alınarak hazırlanan inceleme formundaki veriler batımsel analizi yolu ile raporlaştırılmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan yüksek lisans ve doktora tezleri yazıldıkları yıllar, kullanılan yöntemler, yapıldıkları üniversiteler ve temalarına göre ayrılarak çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, liderlik, öğretmen liderliği, lisansüstü tezler

ABSTRACT

The aim of the research is to examine postgraduate theses prepared on teacher leadership in Turkey according to various criteria. Accordingly, the studies that dealt with teacher leadership in the research were examined by taking into account the criteria of their distribution according to the years they were published, the methods they used, the universities they were prepared for, the education levels where the research was conducted, the subjects and content of the research. Qualitative research method is a research approach in which qualitative data collection methods such as observation, interview and document analysis are used, and perceptions and events are revealed realistically and holistically in their natural environment. In the study, the data collection process was carried out through document analysis. The universe of this study consists of postgraduate studies on teacher leadership at the YÖK National Thesis Center. In the research, sampling was used in order to reach sufficient sampling and up-to-date sources. For this reason, the sample of the research consists of 50 postgraduate studies conducted in Turkey until December 31, 2023 and which have access permission. Studies that did not have access permission and were not in Turkish were not included in the research. In this study, a review form was prepared by taking expert opinion in order to collect data. The prepared review form includes items regarding determining the authors of the studies, their numbers, years of publication, type of publication, subject areas and research methods. By means of this review form, data was collected by accessing 50 postgraduate studies published in Turkish with access permission at the YÖK National Thesis Center. In the research, the data in the review form prepared by taking expert opinion was reported through analytical analysis. The master's and doctoral theses that constitute the research sample were analyzed by separating them according to the years they were written, the methods used, the universities where they were conducted, and their themes.

Keywords: Teacher, leadership, teacher leadership, graduate theses, review

1. GİRİŞ

Liderlik çok eski çağlardan bu güne dek uzanan bir tarihe sahiptir. Geçmişten günümüze birçok bilim adamı ve düşünür toplumları etkilemiş, onlara öncülük etmiş hem de eğitime önemli ölçüde katkılar sağlamıştır. Fakat çağlar boyunca liderlik kavramı yöneticilik ile eş değer görülmüş bu da okulların ilerlemesindeki tek etkili kişinin müdürler olarak algılanmasına neden olmuştur. Liderlik kavramının merkezinde de uzun yıllar yalnızca müdürler yer almıştır. Oysa bir okulun gelişimi ve ilerlemesinde tek başına müdürlerin düşünülmesi çok yanlış bir bakış açısı olur. Ayrıca çağın getirdiği değişim ve yenilikleri yakalamak ve bu değişimlerin eğitimin yapı taşı olan okullara yansması düşünüldüğünde tek başına müdürlere bu sorumluluğun yüklenmesi eğitimi karmaşık bir sürece sokmak demektir. Okul liderliği yalnızca müdürlerin üstleneceği liderlik anlayışından çok daha farklı paylaşım, iletişim becerisi, etkililik ve gündem takibi isteyen geniş bir kavramdır ki bu noktada okulun ilerlemesindeki en büyük payda olarak öğretmenler düşünülmelidir.

Öğretmen liderliği ilk bakışta tek kişi olarak düşünülebilir. Ancak öğretmen liderliğinde öğrenci, veli, okul müdürü ve diğer öğretmenleri kapsayan ciddi bir ortaklık söz konusudur. Yapılan çalışmalara bakıldığında öğretmen liderliğinin okullardaki akademik ve sosyal başarıları büyük ölçüde etkilediği görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin iş birliği söz konusu olduğundan okul iklimini de olumlu yönde etkilemektedir. Öğretmen liderliği öğretmenlerin yalnızca sınıfta aktif olduğunu savunan, klasik bakış açısından çıkaran önemli bir kavramdır. Öğretmen liderliği anlayışı aksine öğretmenin yalnızca sınıfta değil, okulda, hatta toplumdaki pek çok uygulamada rol almasını, karar süreçlerine katılmasını, öncü

olmasını ve kendisini sürekli geliştirmesini savunan bir anlayıştır. Ve bu noktadan yola çıkarak diyebiliriz ki lider öğretmenlerin en temel amaçları meslektaşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, eğitim ve öğretimdeki tüm gelişmeleri takip edip hayata geçirmek, okul başarısını en üst düzeye taşımaktır.

Eğitim kurumu dediğimizde aklımıza gelen ilk şey temel beceriler kazandırmanın yanında akademik, sosyal ve bireysel yönden gelişmemizi sağlayan okullar akla gelmektedir. Bir okulun en temel amacı öğrenmeye yönelik farkındalık oluşturarak bu farkındalığı sürekli geliştirmektir. Bu hedefte de başarılı olmak bu amacı herkesin kabul edip benimsemesi ile mümkündür (Hallinger Bickman ve Davis 1996). Bu durumda tesirli bırakan öğrenme gerçekleştirmek ve başarıyı artırmak öğretmenlerin sınıf içi ve dışı çabalarıyla mümkündür (Darling-Harmond ve Rothman 2011).

Öğretmenler eğitim süreçlerinde verdikleri hükümlerde ilgi ve uzmanlıklarını paylaşarak tüm girişim ve etkinliklerde yer alarak, yeni fikirler üreterek zaten formal ve informal şekilde liderlik sergilemektedirler (Leithwood ve Jantzi, 1999). Bu sebeple, süregelen eğitimin içinde rol alan öğretmenlerin idari yapıda meydana gelen değişimlerde de gelişim göstermeleri son derece mümkündür (Gürbüzürk ve Koç, 2012).

Tarihten bugüne dek öğretmenler, toplumun aydın yüzü olarak görülmelerine rağmen bugün değişime uğramış ve kompleks bir duruma gelmiş olan eğitim sistemi nedeniyle eski anlam ve önemini yitirmiştir. Bugün öğretmenler artık yalnızca eğitim ve öğretim sürecini basitçe sürdüren kişiler olarak görülmektedirler. Öğretmenleri bu algıdan çıkaracak demokratik ve çağdaş bir yapıyla eski anlamlarına kavuşturacak olanda okullardaki değişim ve gelişim olacaktır ki buda ancak öğretmen liderliği ile mümkün gözükmektedir. Öğretmenlerin liderlik davranışlarının desteklenmesi de bu nedenle önem arz etmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalara bakıldığında öğretmen liderliğine ilişkin oldukça az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Özellikle kalitatif araştırmaların sayısı oldukça düşüktür. Böyle olunca da öğretmen liderliğine ilişkin okul müdürleri ve öğretmenlerle görüşmelerin artırılması, bu konudaki fikirlerine başvurulması oldukça önemlidir. Buraya kadar anlıyoruz ki okulların sosyal ve akademik başarıları için öğretmen liderliği önemli görülmektedir. Bu nedenle liderliği yönetici tanımından ayırmak, yalnızca müdürlere yüklenen liderlik sorumluluğunu kaldırmak ve öğretmen liderliğini tek bir kişiye ait olarak algılamamak, liderlik rolünü paylaşmak ve desteklemek eğitim sisteminde ciddi gelişmeler sağlayacaktır.

Öğretmen liderliği günümüzde en çok kabul gören liderlik biçimi haline gelmiş ve son yıllarda ciddi ölçüde mercek altına alınmıştır (Lieberman ve Miller, 2004). Frost ve Harris (2003) öğretmen liderliğinin öğretmenlik mesleğine farklı bir bakış açısı ile bakan temel bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Katzenmeyer ve Moller (2001) öğretmen liderliğinin;

- Öğretmenin etkililiği
- En iyi öğrencilerin bağlanması
- Değişimi reddetmenin üstesinden gelme
- Mesleki yükselme
- Gelişimin kişisel performansı
- Meslektaşlarını etki altına alma
- Öğrenci öğrenmesinde hesap verebilirlik konularında oldukça faydalı olduğunu tespit etmişlerdir.

Harris ve Muijs (2006) öğretmen liderlerin okul gelişimine etkilerini şu şekilde sıralamışlardır;

1. Diğer öğretmenlerinde başarılı öğretim uygulamaları oluşturmalarını desteklemek.
2. Müfredatın geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak.

3. Öğretim ile ilgili kararlara katılım sağlamak.
4. Sağlıklı ve etkili kararlar alınmasına destek vermek.
5. Hizmet içi eğitimleri planlamak ve değerlendirmek.
6. Okuldaki öğretmenlerin sorguladığı bir kültür gelişimi oluşturmak.

Lider öğretmenler üstlendikleri formal ve informal rollerle okulda gelişmiş temel bir noktadrlar ki bu döngü öğretmen, öğrenci, veli ve idarenin birbirlerine verdiği destek ve teşvik ile ortak bir amaç etrafında sağlıklı bir öğrenme öğretme ortamı atmosferi oluşturarak ilerleyecektir. Öğretmen liderliği konusunda yapılan araştırmalar öğretmenlerin liderlik rollerinin karşılaştıkları engelleri de içermektedir. Can'a (2006) göre öğretmen liderliğine engel durumlar şu şekilde sıralanmıştır;

- Okul kültürü
- Mesleksi gelişme sürecindeki yetersizlikler
- Zaman sınırlılığı
- Öğretmenlerin formal yükleri
- Okuldaki öğretmenlerin destek olmamaları
- Büyüme ve gelişme ortamının yetersiz olması
- Çalışmaların tam değerlendirilememesi
- Mesleğe duyulan ilgide azalma
- Sınav merkezli eğitim sistemi
- Fazla öğrencili sınıflar
- Bürokratik engeller
- Ücretlerin yetersizliği
- Eğitim teknolojisindeki yetersizlik
- Fiziksel ortam ve olanaksızlıklar
- Ders programları ve yıllık plan yetiştirme zorluğu

Öğretmenlerin görevi sınıf içinde üst makamlar tarafından belirlenmiş olan programa göre zamanında konularını anlatmak olduğundan öğretmenler liderlik konusunda kendilerinde bir yetki görmemektedirler ayrıca da bu konuda fikirleri sorulmamaktadır. Bu durumda önlerindeki program takibi liderliğe engel bir durum olarak görülmektedir (Can 2006; Pellicer ve Anderson, 1995).

Yapılan araştırmalar öğretmen liderliğinin okullarda etkili olabilmesi için hazır bulunuşluk durumlarının etkili olduğunu vurgulamaktadır. Harris ve Muijs (2006) bir araştırmalarında öğretmen liderliğinin gelişiminin öncelikle destekleyici ve pozitif bir okul ortamında mümkün olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca okul yönetimi ve öğretmenler arasındaki düzenli toplantılar ve sağlıklı bir yapı, idarenin desteği, eğitsel yeniliklerin ve araştırmaların önünün açılması, akıcı bilgi paylaşımları, aktif rehberlik, ortak vizyon, süreçlerdeki yüksek ve gönüllü katılımlar, ortak yaratıcı fikirler, deneyimlerin paylaşılması ve çalışmaların ödüllendirilmesi vb. öğretmen liderliğinin sürekliliğini sağlayacaktır, bu durumda okullara güç olarak dönecektir.

Blegen ve Kennedy'e (2000) göre öğretmen liderliğinin gelişiminde birinci etken okul müdürüdür. Öğretmenler arasındaki saygı, güven ve içtenliğe dayalı ilişkiler öğretmen liderliği anlayışının okulda yerleşmesini sağlayacaktır. Ayrıca okul müdürlerinin öğretmenleri karar verme sürecine dâhil etmeleri, liderliği öğretmenlerle paylaşabilmeleri öğretmenlere cesaret kazandıracak ve liderliği üstlenmelerini kolaylaştıracaktır. Childs-Bowen ve arkadaşlarına (2000) göre okul müdürlerinin liderliği öğretmenlerle paylaşmak için bazı stratejilere sahip olması gerekmektedir;

1. Öğretmenlere liderlik yapma yetkisi sunmak.
2. Profesyonel öğrenme grupları oluşturmak.
3. Mesleki gelişim için öğretmenlere fırsatlar sunup onları yüreklendirmek.
4. Yeniliğe, değişime ve uzmanlaşmaya önem vermek.

Littrel, Billingsley ve Cross (1994) okul müdürlerinin öğretmen liderliğini geliştirmek için şu dört boyuta dikkat çekmişlerdir;

1. Duygusal Destek: Yaptıkları çalışmalarını takdir etmek ve kendilerini değerli hissetmelerini sağlamak.
2. Araçsal Destek: Materyal ve kaynak sağlamak, sınıf dışı liderlik için imkân sunmak.
3. Değerlendirici Destek: Etkili geribildirimler sağlayarak değerlendirmeleri paylaşmak.
4. Mesleki Destek: Mesleki gelişimi desteklemek ve gelişime teşvik etmek

Okul müdürlerinin öğretimsel liderliği anlamları ve destekleyecek yollar bularak lider öğretmenleri desteklemeleri okulların gelişimleri ve amaçlarını gerçekleştirmede en kritik nokta olarak görülebilir (Akert ve Martin, 2012).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bir ülkenin ilerlemesi ancak eğitim ile sağlanabilir. Dolayısıyla eğitimin yapıtaşı olan öğretmenler büyük önem taşımaktadır (Ağırman, 2016). Eğitimde ileri düzeyde olan ülkelere baktığımızda başarılarının anahtarının lider öğretmenler olduğunu görürüz. Bu araştırmanın amacı, ülkemizde de artık daha sık duymaya başladığımız öğretmen liderliği alanında yazılmış olan lisan üstü tezleri incelemektir. Bu tezlerin ışığında öğretmen liderliğinin okulların gelişiminde ve başarılarını artırmada ne denli önemli olduğunu vurgulamak ve öğretmen liderliği konusunda öğretmen ve yöneticilerin farkındalığını artırmaktır. Bu farkındalıkla okullarda müdürler ve diğer öğretmenler lider öğretmenleri fark edecekler, destekleyecekler ve liderliklerini paylaşarak okullardaki başarı için somut adımlar atacaktırlar. Bu da eğitimin kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Bu çalışmada Türkiye’de öğretmen liderliği konusunda hazırlanmış olan lisansüstü tezlerdeki eğilimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Yıllara göre dağılımı nasıl olmuştur?
- 2- Kullanıldığı yöntemlere göre dağılımı nasıl olmuştur?
- 3- Hazırlandığı üniversitelere göre dağılımı nasıl olmuştur?
- 4- Araştırmanın yapıldığı eğitim kademelerine göre dağılımı nasıl olmuştur?
- 5- Araştırmanın konularına ve içeriğine göre dağılımı nasıl olmuştur?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konduğu bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada verilerin toplanmasında doküman analizi yolu ile veri toplama süreci yürütülmüştür. Doküman analizi yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Anlam çıkarmak, konu hakkında, konu hakkında bakış açısı oluşturmak, ampirik bilgi

geliştirmek için verilerin incelenmesi ve yorumlanmasıdır da diyebiliriz (Corbin ve Strauss, 2008).

2.2. Veri Kaynakları

Bu çalışmanın evrenini YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmada yeterli örnekleme ve güncel kaynaklara ulaşabilmek için örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu sebeple araştırmanın örneklemini 31 Aralık 2023 tarihine kadar Türkiye'de yapılan ve erişim izni olan 50 lisansüstü çalışma oluşturmaktadır. Erişim izni olmayan ve Türkçe olmayan çalışmalar araştırmaya dâhil edilmemiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla uzman görüşü alınarak bir inceleme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan inceleme formunda çalışmaların yazarları, sayıları, yayım yılları, yayım türü, konu alanları ve araştırma yöntemlerini belirlemeye ilişkin maddeler yer almaktadır. Bu inceleme formu vasıtası YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde erişim izni olan Türkçe yayınlanmış 50 lisansüstü çalışmaya erişilerek veriler toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada uzman görüşü alınarak hazırlanan inceleme formundaki veriler batımsel analizi yolu ile raporlaştırılmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan yüksek lisans ve doktora tezleri yazıldıkları yıllar, kullanılan yöntemler, yapıldıkları üniversiteler ve temalarına göre ayrılarak çözümlenmiştir. Verilen geçerlik ve güvenilirliği kapsamında analiz edilen verilen alan uzmanı iki doktor unvanına sahip araştırmacı tarafından çapraz bir şekilde kontrol edilerek puanlanmıştır. Analiz verileri hakkında tam olarak görüş birliği sağlandıktan sonra veriler raporlaştırılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada incelenen 50 lisansüstü tezden 46 tanesinin yüksek lisans tezi, 4 tanesinin ise doktora tezi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Yüksek Lisans	Doktora
2011	2	-
2013	1	-
2015	1	1
2016	3	-
2017	2	-
2018	5	1
2019	8	1
2020	4	-
2021	4	-
2022	10	1
2023	6	-
Toplam	46	4

Tablo 1’de öğretmen liderliği konusunda 2024 yılına kadar yayınlanmış lisansüstü çalışmaların çoğunlukla yüksek lisans tezinden oluştuğu görülmektedir. Çalışmaların yarısından fazlasının son beş yılda yayınlandığı görülmektedir. Öğretmen liderliği konusunda yapılmış çalışmaların 2018 ve 2019 yıllarında önemli bir miktarda artış gösterdiği Tablo 1’den anlaşılmaktadır. Bu yıllarda hem yüksek lisans hem de doktora tezleri olmak üzere 15 tane öğretmen liderliği konulu tez hazırlanmıştır. Ancak tez sayıları 2020 ve 2021 yıllarında düşmüş bu yıllarda yalnızca 6 yüksek lisans tezi hazırlanmış doktora tezi ise hazırlanmamıştır. 2022 yılında öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü çalışmalarda yükseliş olmuştur. Tablo 1 incelendiğinde özellikle doktora tezlerinin yeterli sayıda olmadığı görülmektedir.

Tablo 2. Tezlerin Nicel Yönteme Göre Dağılımı

Yöntem	Desen/Model	Sayı
Nicel	Tarama Modeli	37
	Deneysel Desen	1
Nitel	Durum Çalışması	5
	Fenomenoloji	3
	Doküman İncelemesi	1
Karma	İç İçer Karma Desen	1
	Açımlayıcı Sıralı Desen	1
	Belirtilmemiş	1

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen liderliğini ele alan çalışmaların 38’i yöntem olarak nicel, 9’u nitel, 3’ü ise karma yöntemi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Nicel yöntemlerin tercih edildiği araştırmaların tamamına yakını tarama modelini tercih etmiştir. Nitel yöntemlerin tercih edildiği araştırmalarda ise durum çalışması ve fenomenolojinin daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır. Karma yöntemi çok az tercih edildiği görülmektedir. Üç farklı karma yöntem desenin araştırmalarda birer kez kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Tezlerin Hazırlandığı Üniversitelere Göre Dağılımı

No	Üniversite Adı	Sayı
1	Gazi Üniversitesi	5
2	Gaziantep Üniversitesi	4
3	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	4
4	Dumlupınar Üniversitesi	3
5	Kırıkkale Üniversitesi	3
6	Akdeniz Üniversitesi	2
7	Kastamonu Üniversitesi	2
8	Necmettin Erbakan Üniversitesi	2
9	Dokuz Eylül Üniversitesi	2
10	Karabük Üniversitesi	2
11	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2
12	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	2
13	Marmara Üniversitesi	2
14	Hacettepe Üniversitesi	1
15	Uludağ Üniversitesi	1
16	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	1
17	Amasya Üniversitesi	1
18	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1

19	Başkent Üniversitesi	1
20	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1
21	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1
22	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
23	Zirve Üniversitesi	1
24	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1
25	Bahçeşehir Üniversitesi	1
26	Atatürk Üniversitesi	1
27	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1
28	Uşak Üniversitesi	1
	Toplam	50

Tablo 3 incelendiğinde örnekleme dâhil edilen lisansüstü tezlerin 4 tanesinin Gazi Üniversitesinde, 2 tanesinin Dokuz Eylül Üniversitesinde, 5'inin Gazi Üniversitesi, 4'ünün Gaziantep Üniversitesi, 4'ünün İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 3'ünün Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde yine 3'ünün Kırıkkale Üniversitesi bünyesinde yayımlandığı görülmektedir. Toplamda 28 farklı üniversite bünyesinde öğretmen liderliğini konu alan lisansüstü çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Tablo 3'te görüldüğü gibi en fazla yayının Gazi Üniversitesinde yayımlandığı görülmektedir.

Tablo 4. Araştırma Yapılan Eğitim Kademesine Göre Tezler

Tezin İncelendiği Eğitim Kademesi	f
Okul Öncesi	3
İlkokul	32
Ortaokul	34
Lise	20
Diğer	3

Yapılan araştırmalar incelendiğinde öğretmen liderliği konusunda 3 lisansüstü tez okul öncesi, 32 tez ilkököl, 34 tez ortaokul, 20 tez lise eğitim kademesindeki katılımcılar ile yürütülmüştür. Öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü tezlerin üçünde ise farklı katılımcılar (emekli, yaygın eğitim öğretmenleri, doküman) ile çalışmalar yürütülmüştür.

Tablo 5. Öğretmen Liderliği ve Okul Müdürleri Konulu Tezler

Yıllar	Tezin Adı
2016	Okul Müdürlerinin Destekleyici Davranışları, Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişki Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi
2018	Okul Müdürlerinin Öğretmen Liderliğine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi
2018	İlkokul Müdürlerinin Öğretmen Liderliğini Destekleyici Davranışları İle Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
2019	Okul Müdürünün Liderliğinin Ve Öğretmen Liderliğinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkileri
2021	Öğretmen Liderliğine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri
2022	Okul müdürlerinin liderlik stili, örgütsel öğrenme ve öğretmen liderliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi
2022	Okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmen liderliği üzerine etkisi
2023	Dönüşümsel liderlik ile okul etkililiği arasındaki ilişkide öğretmen liderliği ve kolektif öğretmen yeterliğinin aracılık rolü

Tablo 5 incelendiğinde Savaş (2016) Okul müdürlerinin destekleyici davranışları ve öğretmen liderliği arasındaki ilişki ve değişkenlere göre incelenmesi. Yüksel (2018) Okul müdürlerinin öğretmen liderliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Ovacıklı (2018) İlkokul müdürlerinin öğretmen liderliğini destekleyici davranışları ile arasındaki ilişkinin incelenmesi. Eker (2019) Okul müdürünün liderliğinin ve öğretmen liderliğinin öğrenci başarısı üzerindeki etkileri. Ayvalı (2021) Öğretmen liderliğine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri, İnci Yılmaz (2022). “Okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmen liderliği üzerine etkisi”, Rakhymzhanov (2022) “Okul müdürlerinin liderlik stili, örgütsel öğrenme ve öğretmen liderliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi”, Sesli (2023) “Dönüşümsel liderlik ile okul etkililiği arasındaki ilişkide öğretmen liderliği ve kolektif öğretmen yeterliğinin aracılık rolü” konulu tezleri hazırlamışlardır.

Tablo 6. Öğretmen Liderliğinin Okul-Sınıf İklimine, Öğretmen Becerileri Ve Motivasyonuna Etkilerini İnceleyen Tezler

No	Yıl	Konu
1	2011	İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Öğretmen Liderliği Gösteren Davranışlarının Gerekliklik Ve Sergilenme Derecesine İlişkin Görüşleri
2	2011	Öğretmen Liderliği Davranışları Ve Sınıf İklimi
3	2013	Öğretmen Liderliğinin Okulun Liderlik Kapasitesinin Gelişimine Etkisi
4	2015	Eğitim Örgütlerinde Örgüt Kültürü Ve Öğretmen Liderliği
5	2015	Ortaokul Öğretmenlerinin Öğretmen Liderliği Algılarının Örgütsel Vatandaşlık Ve İşe Sarılma Düzeyleri İle İlişkisi Üzerine Araştırma
6	2016	Türkçe Öğretmenlerinin Öğretmen Liderliği Becerileri Sergilemelerine Yönelik Algılarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi
7	2017	İlkokullarda Örgütsel Yaratıcılık Davranışları İle Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişki
8	2019	Öğretmenlerin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri Ve Öğretmen Liderliği Davranışları Arasındaki İlişki
9	2019	Liselerde Öğretmen Liderliği, Öğrencilerin Okul Yaşam Kalitesi Algıları İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler
10	2019	Öğretmen Liderliği Eğitim Programının Yaygın Eğitim Kurumları Usta Öğreticileri Ve Öğretmenlerin Liderlik Becerilerine Etkileri
11	2020	Profesyonel Bir Kimlik Olarak Öğretmen Liderliği
12	2020	Öğretmen Liderliği Eğitim Programının Öğretmenlerin Öğretmen Liderliği Becerilerine Etkisi
13	2020	Öğretmenlerin İş İle Bütünleşme Düzeyleri Ve Okul İklimi Ve Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişkileri
14	2020	Öğretmenlerin İş Motivasyonları İle Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişki
15	2022	Öğretmenlerin iletişim becerileri ile öğretmen liderliği arasındaki ilişkinin incelenmesi

50 lisansüstü tezdten 15 lisansüstü tezin öğretmen liderliğinin okul-sınıf iklimine ve öğretmen becerileri ve motivasyonuna etkileri konusunda hazırlandığı ve öğretmen

liderliğinin hem okul ve sınıf ikliminde hem de öğretmen becerileri ve motivasyonunda olumlu anlamda pek çok etkisinin görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Tablo 7. Öğretmen Liderliğini Etkileyen Faktörleri Konu Alan Tezler

No	Yıl	Konu
1	2016	Öğretmenlerin Öğretmen Liderliği Yeterlilikleri
2	2017	Mesleki Profesyonellik İle Öğretmen Liderliğine Yönelik Öğretmen Algıları Arasındaki İlişki
3	2018	Okullardaki Bürokratik Yapı Ve Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişki
4	2018	Ortaokul Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik Algıları İle Öğretmen Liderliği Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
5	2018	Öğrenen Örgüt Ve İnisiyatif Almanın Öğretmen Liderliği İle İlişkisi
6	2019	Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmen Özerkliği Davranışları, Akademik İyimserlik Düzeyleri Ve Öğretmen Liderliği Algıları Üzerindeki İlişki
7	2019	Türkçe Öğretmenlerinin Öğretmen Liderliğine İlişkin Algılarının İncelenmesi
8	2019	Okullardaki Bürokrasi İle Öğretmen Liderliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul İli Arnavutköy İlçesi Örneği
9	2019	Ortaöğretim Kurumlarında Öğretmen Liderliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi
10	2021	Öğretmenlerin Özgeci Davranışları İle Öğretmen Liderliğine Yönelik Algı Ve Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
11	2022	Okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmen liderliği üzerine etkisi

İncelenen 50 lisansüstü tezdten 11 tanesi öğretmen liderliğini etkileyen faktörleri konu almıştır. Tezler incelendiğinde ilköğretim, ortaöğretim ve lise kademesindeki öğretmenlerin tutum ve davranışlarının öğretmen liderliği üzerinde etkisi olduğu ayrıca okullardaki idari yapının genel tavrının öğretmen liderliğini etkilediği sonucuna varılmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye de öğretmen liderliği alanında şimdiye kadar yapılan çalışmaların incelenmesi neticesinde 44 yüksek lisans 4 doktora tezi olmak üzere toplam 48 lisansüstü tez yazıldığı belirlenmiş ve bu sayının öğretmen liderliği kavramının önemi ve getirileri düşünüldüğünde yeterli sayıda olmadığı söylenebilir.

Araştırmada öğretmen liderliği konusunda 2024 yılına kadar yayınlanmış lisansüstü çalışmaların çoğunlukla yüksek lisans tezinden oluştuğu belirlenmiştir. Çalışmaların yarısından fazlasının son beş yılda yayınlandığı ve 2018-2019 yıllarında önemli bir miktarda öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü çalışmalarda artış olduğu belirlenmiştir. Öğretmen liderliğini ele alan çalışmalar 2020 ve 2021 yıllarında azalma gösterse de 2022 yılında öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü çalışmalarda yükseliş olmuştur.

Araştırmada öğretmen liderliğini ele alan çalışmaların 38'i yöntem olarak nicel, 9'u nitel, 3'ü ise karma yöntemi tercih ettiği belirlenmiştir. Nicel yöntemlerin tercih edildiği araştırmaların tamamına yakınında tarama modelinin tercih edildiği belirlenmiştir. Nitel yöntemlerin tercih edildiği araştırmalarda ise durum çalışması ve fenomenolojinin daha çok

tercih edildiği anlaşılmaktadır. Karma yöntemi çok az tercih edildiği görülmektedir. Üç farklı karma yöntem desenin araştırmalarda birer kez kullanıldığı belirlenmiştir.

Araştırmada öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü tezlerin 4 tanesinin Gazi Üniversitesinde, 2 tanesinin Dokuz Eylül Üniversitesinde, 5'inin Gazi Üniversitesi, 4'ünün Gaziantep Üniversitesi, 4'ünün İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 3'ünün Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde yine 3'ünün Kırıkkale Üniversitesi bünyesinde yayınlandığı görülmektedir. Toplamda 28 farklı üniversite bünyesinde öğretmen liderliğini konu alan lisansüstü çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Tablo 3'te görüldüğü gibi en fazla yayının Gazi Üniversitesi bünyesinde yayınlandığı görülmektedir. Çalışmaların yapıldığı üniversitelere bakıldığında illere göre dağılımın oldukça geniş çaplı olması avantajlı bir durum gibi gözükse de lisansüstü tez sayısının oldukça az olduğu görülmektedir.

Araştırmada öğretmen liderliği konusunda 3 lisansüstü tez okul öncesi, 32 tez ilkökul, 34 tez ortaokul, 20 tez lise eğitim kademesindeki katılımcılar ile yürütüldüğü belirlenmiştir. Öğretmen liderliğini ele alan lisansüstü tezlerin üçünde ise farklı katılımcılar (emekli, yaygın eğitim öğretmenleri, doküman) ile çalışmalar yürütüldüğü belirlenmiştir. Öğretmen liderliğini konu alan lisansüstü tezlerde örneklem grubu olarak yoğun olarak ilkökul ve ortaokul kademesindeki katılımcıların tercih edildiği belirlenmiştir. Okul öncesi kurumlarındaki öğretmenlerle ayrı olarak sınırlı sayıda çalışıldığı, yaygın eğitim kurumlarına yönelik bir tane çalışmanın olduğu belirlenmiştir.

Öğretmen liderliğinin tanımına ve önemine baktığımızda okul müdürlerinin öğretmen liderliği üzerindeki etkisi oldukça yüksektir ve bu açıdan baktığımızda okul müdürlerine yönelik öğretmen liderliği konulu çalışmaların artırılması önerilebilir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde öğretmen liderliğinin öğretmen tutum ve davranışlarından, okul idaresinin desteğinden ve yaklaşımından önemli ölçüde etkilendiği, öğretmen liderliğinin öğrenci başarısı, öğretmen beceri ve motivasyonunu, okul ve sınıf iklimini olumlu anlamda beslediği sonucuna varılmıştır. Yine bu noktadan yola çıkarak diyebiliriz ki öğretmenlere ve okul yöneticilerine öğretmen liderliği konusunda verilecek hizmet içi eğitimler, seminerler vb. çalışmalar ile okullarda ve dolayısıyla eğitimde kalite daha iyi yerlere taşınabilir.

Araştırmada öğretmen liderliği konusunda okul öncesi kurumlarındaki öğretmenlerle ayrı olarak sınırlı sayıda çalışıldığı, yaygın eğitim kurumlarına yönelik bir tane çalışmanın olduğu belirlenmiştir. Yaygın eğitim kurumları ve okul öncesi kurumlarında yapılan çalışmalar artırılarak öğretmen liderliği konusunda farklı bakış açıları edinilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağırman, N. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterlik ve öğretmen liderlik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Akert, N., & Martin, B. N. (2012). The role of teacher leaders in school improvement through the perceptions of principals and teachers. *International journal of education*, 4(4), 284.
- Ayvalı, Ö. (2021). *Öğretmen liderliğine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Blegen, M. B., & Kennedy, C. (2000). Principles and teachers, leading together. *NASSP Bulletin*, 84(616), 1-6.

- Can, N. (2006). Öğretmen liderliği ve engelleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 137-161.
- Childs-Bowen, D., Moller, G., & Scrivner, J. (2000). Principals: Leaders of leaders. *NASSP Bulletin*, 84, 27-34.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications, Inc.
- Darling Hammond, L., & Rothman, R. (2011). Teacher and Leader Effectiveness in High-Performing Education Systems. *Alliance for Excellent Education*.
- Eker, S. (2019). *Okul müdürünün liderliğinin ve öğretmen liderliğinin öğrenci başarısı üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Frost, D., & Harris, A. (2003). Teacher leadership: Towards a research agenda. *Cambridge journal of education*, 33(3), 479-498.
- Gürbüz Türk, O. ve Koç, S. (2012). 21. yüzyılda öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık becerilerinin değerlendirilmesi. *Education Sciences*, 7(1), 27-49.
- Hallinger, P., Bickman, L., & Davis, K. (1996). School context, principal leadership, and student reading achievement. *The Elementary School Journal*, 96(5), 527-549.
- Harris, A., & Muijs, D. (2006). *Improving schools through teacher leadership*. Maidenhead, Philadelphia: Open University
- İnci Yılmaz, A. (2022). *Okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmen liderliği üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Katzenmeyer, M., ve G. Moller. (2001). *Awakening the sleeping giant: Helping teacher develop as leaders* (2 nd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press, Inc.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (1999). Transformational school leadership effects: A replication. *School effectiveness and school improvement*, 10(4), 451-479.
- Lieberman, A., & Miller, L. (2004). *Teachers leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Littrell, P. C., Billingsley, B. S., & Cross, L. H. (1994). The effects of principal support on special and general educators' stress, job satisfaction, school commitment, health, and intent to stay in teaching. *Remedial and Special Education*, 15(5), 297-310.
- Ovacıklı, S. (2018). *İlkokul müdürlerinin öğretmen liderliğini destekleyici davranışları ile öğretmen liderliği arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Pellicer, L. O., & Anderson, L. W. (1995). *A handbook for teacher leaders*. Corwin Press, Inc., Sage Publications, 2455 Teller Road, Thousand Oaks, CA 91320 (Paperback: ISBN-0-8039-6173-1, \$22.95; hardback: ISBN-0-8039-6172-3).
- Rakhymzhanov, A. (2022). *Okul müdürlerinin liderlik stili, örgütsel öğrenme ve öğretmen liderliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Savaş, G. (2016). *Okul müdürlerinin destekleyici davranışları ile öğretmen liderliği arasındaki ilişki ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Sesli, E. (2023). *Dönüşümsel liderlik ile okul etkililiği arasındaki ilişkide öğretmen liderliği ve kolektif öğretmen yeterliğinin aracılık rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis (2021, 22 Şubat)*. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500,12413,2989>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, E. (2018). *Okul müdürlerinin öğretmen liderliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.